

Lop ben Mohàmmèd, intentava un moviment envoltent que agafés les forces cristianes de Cardona-Casserres per darrere, pel Nord, avançant per una vall solitària, mal guardada: la Vall d'Orà.

L'evolució fonètica d'aquest nom resultarà clara només si partim d'una base amb -T- entre vocals, que podria ser ÓTURA/-TORA/-TERA: car si hagués estat amb -D- (*Odura*, -era) el resultat immancable en fonètica catalana hauria estat *Oyura*, forma que no ha existit mai; en canvi està ben establert que la -T- intervocàlica en català cau del tot, quan entra en contacte amb *r* (*Lleures*C. 183-187): PRESBYTERUM > *prevere* POTER'HÁ(BE)T > *poràs* PATER, MATER, FRATER > *pare*, *mare*, *frare*, VIDEATUR > *vijares*.

Com és sabut les consonants sordes intervocàliques ja havien començat el procés de sonorització cap a l'any 500 i un poc abans, i la sonorització era ja un fet consumat des dels SS. VII-VIII; natural, doncs, que trobem *Odera* amb -d- en les 7 o 8 mencions que tenim d'aquest nom des de l'Acta de 839 fins al S. XI-XII: en què ens consta ja com a nom, no sols de la parròquia, sinó d'una extensió de terreny (la vall) i del riu (1044, 1068), i de l'alou (o sigui el castell que atacà Aben Llop) (1094, 1095) i ja algun cop en la forma sincopada *Odra*, amb memòria encara d'aquesta dental caduca.

En temps de Ptolemeu ja estava en marxa la sonorització. Però ell com grec-egipci tenia un sistema de timbres vocàlics prou diferents del llatí, que tampoc coincidiria del tot amb l'hispanic.

Com és sabut la omicron grega (o), vocal breu, apareix adaptada en romànic com *ótancada* (mentre que en els mots llatins la *ó* tancada correspon a *u* breu i a la *o* llarga del llatí, com és ben sabut des de Meyer-Lübke (tot un capítol de l'*Einführung z. Rom. Phil.*). En aqueixa grafia ptolemaica *Ουδουρα* és lícit entendre *ó'ura* amb una dental encara sorda, potser, però «lenis», que ell representaria per *δ*, aproximadament (i en la llengua viva estava a punt de desaparèixer com en la forma actual).

Tornem a *Òdena*. Ara en conjunt amb *Odera/Ora*. També *Òdena* ha de tenir forçosament un ètimon amb -T-, sonoritzada catalanament en -d-. Aquí podem postular ÓTENA com a base, sense vacil·lar, puix que és un tret propi i ben establert que el català conserva la vocal posttònica interna quan va seguida de -N-: HOMÍNEM, -NES > *home*, *hòmens*, *tòfena* > *tòfona*, *llèmena*, *còvens*, *ràvens*, *òrfens*, *òrfena*, *Isàvena*, *Malòmena* etc.

L'arrel comuna deu ser la mateixa que ha donat en la nostra toponímia *Odèn*, els *Odelló* (articles supra), el mossàrab *Otos*, els alt-aragonesos *Otín*, *Oto*, *Otal*, el gascò *Odourenb* etc. O sigui l'ibero-basc OTE 'argelaga', que en aquests noms pren tam-

bé el valor col·lectiu de 'bardissa, espinal, argelagar'.

D'aquí, per una banda, un diminutiu ÓTENA 'petit espinal, bardisseta' (la vila està 150 me. per damunt del nivell d'Igualada, i en un tossalet el castell, més alt, rodejat de mal país); format amb el sufix dim. -na, que encara té aquesta funció en basc modern, on 'argelagueta' és *ote-no*, però hi queda rastre d'una variant arcaica -na (Mitxelena, *Apell.* 461; *Sagarna*, *Aizarna*, *Altuna* etc.) d'on el nom d'*Estana* (E.T.C. I, 163, i altres NLL del nostre Nordoest).

D'altra banda un compost, com el que ens induïx a admetre el nom del riu i vall d'Orà: ÓTURA format amb els ibero-bascos *ote* i *ur* 'aigua, riu' (veg. *Ur* i el seu riu *Re-ur*, a Cerdanya), amb l'article -a que el basc postposa: *ot-ur-a* 'l'aigua de, el riu, de l'espinal'; per a l'eliminació de la -e en els tals compostos bascos veg. Mitxelena *Apell.* § 4, p.26, o sigui aproximadament la mateixa forma documentada per Ptolemeu. Queda doncs ben establert ÓTURA com a ètimon del nom de la Vall d'Orà.

Altres pistes etimològiques? Com no n'hi havia d'haver en noms breus i sense consonant inicial, estructura que es presta a paronomàxies. Alguna d'elles, potser no és incompatible del tot, amb l'etim. trobada. Cert són bastants els noms ibèrics en -ena, -ana, -ano que col·lecciona Meyer-Lübke (*Hom.Mz.Pi* 1925 I, 75), i alguns d'ells podrien contenir precisament el sufix igual a aquell basc (encara que per a alguns, com *Tàrbena*, trobem pistes divergents); però hi ha un *Othona* en la *Notitia al Dignitatum*, potser un *Udina* (riu, Sud de Tortosa, en Plini, mal llegit com *Udiua*), que qui sap si no són realment germans del nostre. Però hi ha encara un *Uddamos* en una inscr. trobada a Croàcia, un *Udaini* en una d'Irlanda.

La coincidència més colpidora certament és amb *Uthina* ja documentat en temps romà, avui *Udna*, prop de Tunis en direcció a Bône (MLWagner, *Restos de Latinidad en el N. de África* 41) (d'on el NP, gentilic *udnī*). Doncs resultat de la pretesa unitat ibero-mauritana? Què sabem?; car tampoc podem oblidar *Údine* capital del Friül que, segons fonètica hist. friülana pot venir d'un *UTĪNA.

L'únic que pot demostrar tan bigarrat conjunt, no havent-hi substrat comú entre tants territoris (ni remuntant-nos a temps remots) és que tot o quasi tot deu ser per coincidència casual. I no ho rectificarem mentre no hi hagi lligam geogràfic, semàntic ni històric; car si no resistim a enfil·lar-nos-hi caurem en l'aberració dels que lligaven el basc amb el proto-caucàsic, o amb el buruškaski, llengua pre-indoeuropea del Pamir. Així cauen en errors palpables recercadors, com Krahe* en lligar el nom del riu *Aude* (que ell creia *Auda*), amb l'indoeur. OUDH 'ric' (oblidant que és fruit català de *Áteze* metàtesi del celto-llatí ATAX, -CIS). O el de Mz.Pidal que suposant que